

Končno je torej pred nami knjiga, ki smo jo že vsi dolgo pričakovali in potrebovali. Nedvomno je zanimiva za strokovnjake, posebej pa bo koristila tudi osnovnošolcem, srednješolcem in študentom, tistim, ki se ljubiteljsko ukvarjajo z zgodovino in arheologijo ter vsem, ki jih zanima naša preteklost. Napisana je na visokem strokovnem nivoju, a vendar v vsakomur razumljivem jeziku; odstre marsikatero tančico preteklih obdobij ter s tem pomaga razumeti sedanjost.

Barbara NADBATH

Saša Djura Jelenko: *Stalna razstava Arheologija koroške krajine. Colatio - 90 let.* Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec 1999. 56 strani

Pričujoča publikacija je vodnik po stalni razstavi Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu, ki je bila leta 1992 postavljena v sodelovanju z Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor. Razstava predstavlja doslej odkrita arheološka najdišča Mislinjske, Mežiške in Zgornje Dravske doline.

Vodnik je razdeljen na sedem poglavij po arheoloških obdobjih od prazgodovine do srednjega veka, ki jim je dodano uvodno poglavje o zgodovini arheoloških raziskav. Vsako poglavje oz. vsako arheološko obdobje je najprej predstavljeno s splošnega vidika, nato pa so predstavljena še poglobljena najdišča iz omenjenega obdobja. Vsa poglavja vsebujejo estetske barvne fotografije ključnih arheoloških predmetov, najdišč samih in razstavnih vitrin. Dodane so še risbe predmetov, tlorisi najdišč in rekonstrukcije. Vodnik zaključujeta povzetka v angleškem in nemškem jeziku ter seznam uporabljene literature. Na predzadnji strani je priložen tudi načrt postavitve stalne razstave ter oba naslova (poštni in internetni) Koroškega pokrajinskega muzeja in odpiralni čas, v katerem si lahko ogledate razstavo.

Prve arheološke raziskave koroške pokrajine so se začele v drugi polovici 19. st., intenzivnejša izkopavanja so sledila šele pred in med 1. svetovno vojno z izkopavanjem rimske naselbine *Colatio* (Stari trg pri Slovenj Gradcu). V petdesetih letih pa je prišlo do tesnejše povezave Koroškega muzeja z Oddelkom za arheologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Slovensko akademijo znanosti in umetnosti.

Iz obdobja paleolitika in mezolitika poznamo številna jamska najdišča (Špehovka nad Hudo luknjo, Herkove peči), najpomembnejše pa je prav gotovo Potočka Zijalka, ki pa na žalost ni podrobneje predstavljena. Obdobje bronaste dobe predstavljajo samo posamezne najdbe (sekire, lončenina, igla).

Iz železne dobe poznamo številna gradišča (najbolj znano je Gradišče na Legnu) in gomile s pokopi. Halštatsko obdobje predstavlja Gradišče na Legnu, datirano v 8. in 7. st. pr. n. š., najdišče Puščava nad Starim trgom pa je bilo kontinuirano poseljeno od latenskega do zgodnesrednjeveškega obdobja.

V času rimske okupacije je bil center Koroške poštna postaja in naselbina *Colatio*, danes Stari trg pri Slovenj Gradcu, katerega ostaline segajo od 2. polovice 1. st. do začetka 5. st. n. š. Poleg naselbine so izkopali tudi pripadajoče grobišče in rimsko cesto. V bližini pošne postaje je v Zgornjih Dovžah v 1. in 2. st. n. š. obstajal tudi rimski podeželski dvorec (*villa rustica*), v Zagradu pri Prevaljah pa je bil romanizirani zaselek z manjšim cestnim postajališčem, kjer so menjavali vprego in katerega natančna lokacija še ni znana. Znano pa je pripadajoče grobišče, od koder izvirajo ostanki lepih marmornih grobnic, ki so jih našli v Meži in na njenih bregovih.

V poznoantični in zgodnesrednjeveški dobi je prebivalcem za pribežališče služila Puščava nad Starim trgom, kjer je bilo odkrito grobišče iz tega časa. Na Puščavi pa so našli tudi slovanske grobove iz 7. in 8. st. (karantanska kultura) ter grobove iz 9. in 10. st. (kötllaška kultura).

Med srednjeveškimi objekti ima posebno mesto današnja cerkev sv. Jurija na Legnu, znotraj katere so bili med zamenjavo

tlaka odkriti predromanski temelji iz 1. polovice 9. in 1. polovice 10. st. ter številni grobovi s pridatki.

Srednjeveško obdobje predstavljajo najdbe iz Slovenj Gradca, ki so datirane od 14. do 17. st., gre predvsem za lončenino in pečnice. V čas 15. st. pa spada utrdba v Radušah, ki je bila del mogočnega protiturškega obrambnega sistema.

Vodnik je napisan v zelo poljudnem jeziku, saj je v prvi vrsti namenjen obiskovalcem razstave. Čeprav je bogato opremljen s kvalitetnimi fotografijami, na veliko mestih manjkajo podrobnejši opisi slik in pregledni zemljevidi z lokacijami najdišč in krajev. Načrti, ki so del vodnika, so deloma površni oz. nepregledni in brez dodatnih pojasnil, kar je škoda, ker so natančne informacije tudi nestrokovnjaku dragocene, in ker je vodnik sicer zanimiv in informativen.

Lucija ŠOBERL

Poselitvena podoba Mengša in okolice. Od prazgodovine do srednjega veka. Janja Železnikar et al. Zavod Muzej Mengeš, Mengeš 1999. 80 strani, 113 barvnih fotografij, 7 kart, 13 risb.

Delo je katalog razstave z enakim naslovom, na kateri je bilo širši javnosti prvič predstavljeno gradivo z Mengeškega polja.

Namesto uvoda je opisana pot do ustanovitve Muzeja Mengeš in njegovo delovanje do leta 1999. Začetki muzejske dejavnosti segajo med leta 1954 in 1958, do razpustitve občine. Po osamosvojitvi Slovenije ter ponovni ustanovitvi občine Mengeš leta 1995 je Kulturno društvo Franca Jelovška Mengeš s sodelovanjem Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju ustanovilo mengeški muzej, ki je od tedaj pripravil že lepo število prireditev in razstav.

Arheologinja muzeja, Janja Železnikar, v predgovoru predstavi zgodovino raziskav v Mengšu in okolici ter zasnovano razstavo. Najpomembnejše najdbe tega prostora so obravnavali že Stane Gabrovec, Jaroslav Šašel in Tatjana Bregant ter jih objavili v *Mengeškem zborniku* 1 leta 1954. Kasneje se gradivo pojavlja v zbornikih širšega območja, kot na primer *Kamniški zbornik* 10 iz leta 1965 in *Zbornik občine Domžale* iz leta 1979.

V zadnjem času je skrb za arheološko dogajanje na mengeškem prostoru prevzel Milan Sagadin, ki je o izsledkih poročal v *Arheološkem vestniku* in *Varstvu spomenikov*.

V devetdesetih letih so v Mengšu in okolici potekale številne arheološke raziskave, o katerih izkopavalci poročajo v obravnavanem delu. Arheološka obdobja od paleolitika do srednjega veka najprej na kratko orišejo strokovnjaki, ki so sodelovali pri razstavi, nato pa v ta okvir vnesejo arheologijo mengeškega polja.

Simona Petru prikaže paleolitska najdišča, Babjo in Mušjo jamo ter najdbo okostja mamuta iz Nevelj pri Kamniku. V Babji jami je bil najden eden redkih primerov paleolitskega nakita v Sloveniji, obroček iz jelenovega roga.

Iz poznega neolitika in zgodnje bakrene dobe Anton Velušček predstavi višinske naselbine Kriški grad, Homec, neselbino nad Spodnjim Dobenom in verjetno Šumberk pri Domžalah, ter pripadajoče drobno gradivo. Naselbine naj bi obstajale med leti 4300–3700 pr. n. š.

Posebna pozornost je namenjena naselbinskim strukturam iz obdobja 4800–3800 pr. n. š. iz Dragomlja, kjer so potekala izkopavanja Filozofske fakultete pod vodstvom Petra Turka. Izkopavalec predstavi izsledke takrat še potekajočih raziskav, ki so dale naselbinske ostanke iz konca neolitika - začetka eneolitika, pozne bronaste dobe in pozne antike - zgodnjega srednjega veka. Najdišče je spremenilo dosedanje predstave o nižinski poselitvi v različnih obdobjih ter nakazuje, da lahko podobne najdbe pričakujemo tudi drugje.

Poudariti je treba pomembno odkritje dveh depojev iz Dragomlja, ki kažeta na livarsko dejavnost v naselju iz pozne bronaste dobe (1200–1000 pr. n. š.) in stike tedanjega prebivalstva

z oddaljenimi območji, predvsem severno in srednjo Italijo. Irena Šinkovec doda dragomeljskim najdbam še nekaj posamičnih najdb z mengeške ravnine.

Peter Turk prikaže še eno pomembno zakladno najdbo, ki je bila odkrita med izkopavanji na višinski naselbini Gobavica, in je datirana v 8. oz. 7. st. pr. n. š. Poleg Gobavice spada v podobo železnodobne poselitve Mengeškega polja še več gradišč, ki sicer niso arheološko raziskana, ter ostanki nižinske poselitve iz Mengša. Najdena so bila tudi štiri grobišča, od katerih je presenetljivo tisto na Zadružniški cesti v Mengšu; grobovi so namreč skeletni, kar je za železnodobno Gorenjsko izjema.

Znake močnejše poselitve v rimski dobi opiše in razloži Milan Sagadin. Številne najdbe kažejo, da je v Mengšu obstajala naselbina iz 1. in 2. stoletja z več grobišči in tudi podeželje je bilo gosto poseljeno.

Najdbe iz obdobja preseljevanja ljudstev in slovanske dobe opiše Timotej Knific, predvsem staroslovansko grobišče ob cerkvi sv. Mihaela v Mengšu, od koder izvira sponka s panterjem, ki krasi naslovnico kataloga ter je bila izbrana za znak Muzeja Mengeš.

V pisanih virih se mengeška ravnica pojavi v 11. stoletje kasneje se že omenjajo gospodje Mengeški, ki so kot nesvobodni vitezi, podrejeni najprej grofom Andeškim, kasneje pa vojvodam Spanheimskim in Habsburžanom, do srede 15. st. precej samostojno obvladovali Mengeško polje.

Sledi katalog predmetov, predstavljeni so na barvnih fotografijah. Pohvale vredno je dejstvo, da vsebuje knjiga veliko število risarskih rekonstrukcij življenja, noše in arhitekture v različnih obdobjih, kar mnogo pripomore k razumljivosti razstave širši javnosti, kateri je predvsem namenjena. Obenem pa v katalogu, ki je namenjen tudi strokovni javnosti, pogrešamo risbe gradiva, ki niso le mnogo bolj izpovedne, ampak tudi cenovno precej bolj ugodna rešitev.

Večinoma so v katalogu sicer navedene mere predmetov, vendar bi se razveselili meril na fotografijah. Za nekatere predmete, ki niso objavljeni drugje, je namreč to delo edini vir podatkov. Dobrodošel bi bil tudi opis predmetov.

Tina MILAVEC

Dolenjski muzej 1950-2000. 50 let Dolenjskega muzeja. Borut Križ et al. Dolenjski muzej, Novo mesto 2000. ISBN 961-6306-02-2, 186 str., 36 barvnih fotografij, 37 črno-belih fotografij.

Predstavitev Dolenjskega muzeja v Novem mestu nas popelje v čas ustanovitve muzeja in nam predstavi kustodiate, ki v muzeju delujejo. Posebej sta predstavljena Jakčev dom, Kočevski Rog in pedagoška dejavnost muzeja. Opisana je bogata razstavna dejavnost Dolenjskega muzeja med leti 1995 in 2000 ter stalne in občasne razstave, ki jih je muzej pripravil za obiskovalce. V samem zaključku pa je predstavljena še založniška dejavnost muzeja in zaposleni v Dolenjskem muzeju od ustanovitve dalje. Vsako poglavje ima paralelen prevod v angleškem jeziku.

Dolenjski muzej je bil ustanovljen 1. junija 1950, v njenem okviru pa sta v prvih letih delovala tudi spomeniško varstvena in arhivska služba. Podoba muzeja s petimi stavbami (štiri so v enem kompleksu, dislociran je Jakčev dom), petimi stalnimi razstavami, petimi kustodiat in pedagoško službo je leta 1994 dopolnila še dislocirana enota Kočevski Rog.

Začetki Kustodiata za arheologijo segajo v leto 1958 in so hkrati tudi začetki načrtnega raziskovanja in zbiranja arheološkega gradiva na Dolenjskem. Že v svojih začetkih pa je Kustodiat opravil veliko reševalnih arheoloških izkopavanj. Pomemben segment predstavlja tudi restavratorska delavnica, ki deluje od sredine osemdesetih let. Poudarjeno je uspešno sodelovanje z domačimi in tujimi institucijami. Dolenjski muzej izdaja serijo *Carniola Archaeologica*, ki monografsko predstavlja zaključene arheološke celote.

Kustodiat za etnologijo je začel s prvimi načrtnimi raziskavami na terenu in zbiranjem predmetov z dolenjskega območja med leti 1959 in 1961. Danes se lahko pohvalijo predvsem s pridobitvijo celotnih obrtnih delavnic; tkalske, lončarske, mlinarske, kolarske, sodarske, kovaške, čevljarke, gostilniške in keramične, delno pa je ohranjena tudi svečarska in medicarska delavnica.

Kulturnozgodovinski Kustodiat deluje že od same ustanovitve Dolenjskega muzeja. Poudarjeno je pridobivanje predmetov uporabne umetnosti in slikovnega gradiva, nastalega ali uporabljenega na območju ožje Dolenjske od poznega srednjega veka do 20. stoletja. Po pomenu in številu predmetov pa izstopata predvsem dve področji: zgodovina Novega mesta in delovanje železarne na Dvoru.

Tudi Kustodiat za novejšo zgodovino deluje od ustanovitve muzeja leta 1950. Kustodiat hrani skoraj 1200 predmetov, zbirko plakatov in letakov, številne dokumente ali kopije dokumentov okroglega narodnoosvobodilnega odbora Novo mesto in Bela krajina, vojne izdaje brošur ter nekaterih časnikov. Muzej je pridobil tudi obsežno gradivo iz časov mladinskih delovnih akcij ter gradivo nekaterih družbenopolitičnih organizacij. Predvsem pa si Kustodiat prizadeva, da bi pridobil še več gradiva iz obdobja pred in po drugi svetovni vojni.

Naloga Kustodiata za umetnostno zgodovino je pridobivanje dostopnih ter vsebinsko in umetnostno ustreznih predmetov iz območja Dolenjske ter njihova prezentacija. Kustodiat danes hrani večinoma slike in grafike, nekaj risb in umetniških fotografij. Skromnejše je zastopana kiparska zbirka. Nekaj je tudi dragocenih oltarnih podob in slik z religiozno tematiko, v starejši del zbirke pa sodijo tudi fragmenti zidnega slikarstva (freske) iz dolenjskih gradov in cerkva.

V dislocirani enoti Jakčev dom je predstavljena zbirka umetniških del slikarja, grafika, likovnega pedagoga in akademika Božidarja Jakca, ki jo je poklonil rodnemu Novemu mestu. V isti stavbi je predstavljen tudi prvi del stalne pedagoške likovne razstave, ki z deli priznanih slovenskih umetnikov, na poučno vzgojni način predstavlja vse zvrsti risarskega in grafičnega načina likovnega izražanja.

Pedagoška služba Dolenjskega muzeja je deloma prevzela nalogo posredovati javnosti naravno in kulturno dediščino Dolenjske. Pri tem se poslužuje klasičnega vodstva po stalnih in občasnih muzejskih razstavah, organiziranja učnih ur, muzejskih delavnic, ustvarjalnih uric ter videoprodukcij.

V Kočevskem Rogu, ki je pod oskrbo Dolenjskega muzeja, so danes ohranjeni le še Baza 20 in bolnišnici Jelendol in Zgornji Hrastnik. V barakah sta že postavljeni dve stalni razstavi, v načrtu pa je postavitve še ene.

Ob podrobni in kvalitetni predstavitvi bogatega delovanja Dolenjskega muzeja ne bi bil odveč tudi zemljevid samega Novega mesta z označenim muzejem in zemljevid dislociranih enot ter morda tudi območja, ki ga z dejavnostmi kustodiatov pokriva Dolenjski muzej.

Martina KNAVS

Vodnik po slovenskih muzejih. 252 muzejev in galerij. Andreja Rihter, Marjeta Cilgenečki (ur.). Skupnost muzejev Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana 2001. ISBN 86-11-16087-8. 191 strani.

Knjiga predstavlja vse za javnost odprte slovenske institucije, ki se ukvarjajo z ohranjanjem in seveda razstavljanjem kulturne dediščine, bodisi predmetov bodisi arhitekture, navedene po abecednem redu krajev, v katerih delujejo. O slehernem izmed muzejev in galerij ter seveda manjših dislociranih enot, med njimi so tudi muzeji na prostem, ki sodijo k večjim muzejskim institucijam, najprej izvemo osnovne tehnične podatke, kakršni so delovni čas, vstopnina, lokacija, kje je mogoče dobiti podrobnejše informacije, druga ponudba - restavracije in trgovine, čemur sledijo kratki prikazi zbirk in stalnih razstav, ponekod pa tudi